

УДК 37.013.42:378]:005.336.2

DOI:

Ірина Сидорук, кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті представлено процедуру проведення дослідницько-експериментальної роботи з формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників. Подано діагностичний інструментарій оцінювання стану сформованості складових частин соціальної компетентності студентів (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-діяльного та особистісно-рефлексивного), результати експериментального дослідження. Отримані в ході дослідницько-експериментальної роботи дані засвідчили ефективність імплементації у процес фахової підготовки майбутніх соціальних працівників системи, спрямованої на реалізацію формування їх соціальної компетентності.

Ключові слова: соціальна компетентність; майбутні соціальні працівники; заклад вищої освіти; фахова підготовка; формування соціальної компетентності; компоненти соціальної компетентності; діагностика.

Рис. 2. Табл. 1. Літ. 9.

Iryna Sydoruk, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor,
Doctoral Student of the Social Work and Pedagogy of High School Department,
Lesya Ukrayinka Eastern European National University

THE RESULTS OF RESEARCH AND EXPERIMENTAL WORK ON THE FORMATION OF FUTURE SOCIAL WORKERS' SOCIAL COMPETENCE

The article actualizes the problem of formation of social competence of future social workers in the conditions of their professional training. An overview of recent research and publications on the outlined problem is presented. The author of the scientific article formulated the main tasks of the experimental study, defined its purpose. It consisted of a pedagogical experiment to determine the state of formation of the studied construct, to establish the effectiveness of the model of formation of social competence in students, the impact of conditions and selected and tested tools, methods and forms of its formation. He noted that to test the hypothesis about the effectiveness of the system of formation of the above competence, students conducted a pedagogical experiment, which took place in three stages (aerobic, ascertaining, and formative). The structure of social competence of future professionals is revealed through such components as motivational-value, cognitive-activity and personal-reflexive. The scientist outlines their content. The diagnostic tools for assessing the state of formation of the components of the social competence of students, the results of experimental research are presented. The author presented a table of experimental results and comparative histograms showing the changes. An analysis of the data of the control section of the formative stage of the study showed that the quantitative indicators of the formation of all components of social competence future social workers from the experimental group left the study with much better results than students who were in the control group. The conclusion is made about the effectiveness of the implementation in the process of professional training of future social workers of the system aimed at the formation of their social competence during professional training at the university.

Keywords: social competence; future social workers; higher-educational institutions; professional training; the formation of social competence; components of social competence; diagnostics.

Постановка проблеми. Освіта сьогодні є інструментом розв'язання таких важливих суспільних завдань, як підготовка до професії, нових умов життя, "засвоєння досвіду спілкування і норм співжиття, формування особистісних якостей, які відповідають потребам професійної діяльності і суспільства" [7]. Відтак, професійна підготовка майбутніх соціальних працівників має відповідати новим запитам сучасного суспільства, оскільки воно ускладнюється, його пронизують

різновекторні соціальні зв'язки, а це потребує від фахівців ширших та глибших знань для досягнення суспільних процесів, вироблення належних умінь для встановлення повноцінних соціальних взаємин, способів утвердження себе в суспільстві та опанування механізмами самореалізації. При цьому важливим є забезпечення гармонії між особистістю та суспільством, що передбачає засвоєння його членами схвалюваних ним соціальних цінностей, здатність майбутніх фахівців соціальної сфери вибудувувати багатобічні,

ефективні зв'язки із соціальним оточенням, яке перебуває в постійному русі.

Мета статті – представити результати дослідницько-експериментальної роботи з формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав зростання інтересу науковців до формування соціальної компетентності майбутніх фахівців різних профілів. В цьому аспекті заслуговують на увагу дослідження вітчизняних учених Н. Борбич, Т. Василюк, О. Грибанової, Л. Єременко, О. Жукової, І. Зарубінської, В. Кійкова, С. Остапенко, Р. Скірко, О. Субіної, О. Тогочинського, Г. Хлипавки, І. Шпичко, О. Юрченко та ін.

Особливий інтерес для нашого дослідження становлять праці вітчизняних та закордонних дослідників щодо формування соціальної компетентності фахівців соціономічної сфери: О. Гомонюк (соціальної компетентності майбутнього соціального педагога); О. Лісовця (соціально-правової компетентності майбутніх соціальних працівників); О. Мінкіної (соціально-психологічної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи); Є. Муніца (фахівців з соціальної роботи); А. Рибаквої (соціально-психологічної компетентності фахівця з соціальної роботи); С. Серякової, О. Леванової, Т. Пушкарьової, Я. Баскакової (соціально-педагогічної компетентності спеціаліста соціальної сфери); А. Фатихової (соціально-перцептивної компетентності соціальних педагогів).

Вклад основного матеріалу. З метою перевірки гіпотези щодо ефективності системи формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників було проведено експеримент у якому брали участь 340 студентів спеціальності 231 “Соціальна робота”.

Основними завданнями експериментального дослідження були визначені такі: здійснити аналіз тенденцій підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти в Україні та сучасного стану наукової розробленості проблеми формування соціальної компетентності (СК) фахівців соціальної сфери; схарактеризувати сутність СК майбутніх соціальних працівників (МСП), розкрити її структуру, критерії, показники та рівні сформованості; розробити концепцію, науково обґрунтувати модель та умови формування СК студентів у процесі їх фахової підготовки, розробити науково-методичне забезпечення цього процесу; обґрунтувати методику дослідження, визначити процедуру діагностики рівня сформованості СК студентів;

апробувати та перевірити ефективність умов та науково-методичного забезпечення процесу формування СК МСП; здійснити аналіз результатів дослідницько-експериментальної роботи з формування СК МСП у процесі фахової підготовки.

Мета дослідницько-експериментального етапу дослідження – проведення педагогічного експерименту щодо визначення стану сформованості СК МСП, встановлення ефективності впровадження моделі формування СК, впливу створених умов та підібраних й апробованих засобів, методів і форм. Одним із важливих завдань стало накопичення фактичного матеріалу на різних етапах педагогічного експерименту (констатувальному й контрольному). Його основу становили три етапи: пілотажний (оцінка та аналіз стану сформованості ключових соціальних компетенцій у майбутніх соціальних працівників (випускників-бакалаврів закладу вищої освіти), констатувальний (визначення реального стану сформованості компонентів СК майбутніх соціальних працівників у контрольній та експериментальній групах і пошук ефективних механізмів підвищення якості підготовки зазначених фахівців у контексті її формування); формувальний (дослідження ефективності впливу розроблених заходів на формування СК майбутніх соціальних працівників і підвищення рівня сформованості її компонентів).

Для реалізації мети й завдань констатувального та контрольного етапів педагогічного експерименту підібрано й застосовано на практиці комплекс методів діагностики, визначено показники, критерії та рівні сформованості СК МСП. Весь діагностичний інструментарій для перевірки стану сформованості показників СК МСП на обох етапах експерименту був ідентичним. Здійснено відповідне порівняння за рівнями розвитку компетентності (низький, середній, високий). На підставі цього зроблено висновок про ефективність (неефективність) для експериментальної групи запропонованих нами інновацій.

Аналіз наукових праць засвідчив, що в основу діагностики СК майбутніх фахівців науковці покладають рівневу модель її оцінки. Зазвичай учені виокремлюють компоненти СК та відповідні їм показники. Аналіз теорії та практики засвідчив відсутність стандартизованих заходів щодо аналізу СК студентів соціономічних спеціальностей загалом і соціальних працівників зокрема.

Зважаючи на те, що СК є багатовимірною конструкцією з мотиваційними, когнітивними,

особистісними, діяльними й контекстуальними вимірами, що включає взаємодію між індивідуальними характеристиками особистості, соціальними вимогами та особливостями культурного контексту й контексту предметної сфери діяльності особистості, виникає потреба в розробці та апробації пакета методик діагностики соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти з урахуванням аспектів, що ґрунтуються на визначених нами теоретичних і методологічних аспектах досліджуваного конструкта з урахуванням специфіки соціального складника професійної діяльності майбутнього фахівця. У цьому разі оцінювання СК майбутніх соціальних працівників має ґрунтуватися на комплексному (трьохкомпонентному) результаті, який відбиває взаємопов'язані складники – мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльсний, особистісний.

Мотиваційно-ціннісний компонент СК передбачає готовність особистості майбутнього фахівця до прояву компетентності, його здатність до соціального та професійного розвитку, уключає ставлення до змісту компетентності й соціальні настановлення. Його представлено трьома підструктурами: мотиваційною, ціннісною та соціальними настановленнями. Відповідно, рівень сформованості мотиваційно-ціннісного компонента СК МСП діагностовано так: для показу сформованості першої – мотиваційної підструктури (мотиваційні орієнтації соціально-професійного становлення особистості, які визначають соціальну та професійну спрямованість студента) СК МСП, розроблено анкету самооцінки “Мотиваційні тенденції соціально-професійного становлення особистості” (авторська розробка) і застосовано методику “Мета-засіб-результат” (МЗР) (О. Карманов) [4, 124–126]. Рівень сформованості другої (ціннісної) підструктури мотиваційно-ціннісного компонента СК МСП діагностовано таким чином: сформованість соціально значущих, кар’єрних цінностей, просоціальних ціннісних орієнтацій; чіткість ієрархії соціальних цінностей, потреб, інтересів, усіх виробничих проблем; ціннісно-сміслового розуміння студентами соціальної дійсності вимірювалися за допомогою питальника “Опитувальник термінальних цінностей” (І. Сеніна) [3, 92–102] та тесту “Визначення рівня самоактуалізації особистості” (питальник “САМОАЛ”) [6, 61–72] (шкала “Цінності”). Для визначення рівня сформованості соціальних настановлень використано анкету самооцінки “Мотиваційні тенденції соціально-професійного становлення особистості” (авторська розробка)

і методику діагностики професійної спрямованості особистості (автор Б. Басс) [9, 112–117] (у модифікації).

Когнітивно-діяльсний компонент СК МСП передбачає повноту та міцність опанування майбутніх соціальних працівників відповідними знаннями, застосування їх на практиці, спроможність пізнавати соціально-професійну реальність, ступінь розвитку здатностей і поведінки, соціальну активність та соціально-професійну мобільність студента, наявність соціального досвіду міжособистісної взаємодії. Його представлено двома підструктурами – когнітивною та діяльною. Для визначення сформованості когнітивної підструктури, яка передбачала дослідження системи соціальних компетенцій (соціальні знання, їх структурованість (соціальний інтелект), розуміння предметної сфери, змісту сфери діяльності, знань того, як діяти, адекватності ситуації), ми застосовували анкету “Соціальна компетентність соціального працівника в процесі виконання соціально-професійної діяльності”. Для визначення сформованості діяльсної підструктури цього компонента СК МСП, що передбачала виявлення якості вироблення соціально-професійних умінь, навичок (уміння та навички соціального функціонування, успішного виконання соціально-професійних функцій), адекватних ситуації соціальної поведінки, наявність багатства практичного досвіду в розв’язанні складних соціально-професійних проблем, високої соціальної активності, автономності, адаптивності, соціально-професійної мобільності, багатого соціального досвіду), застосовано такі методики, як анкета “Утруднення майбутнього соціального працівника в процесі виконання соціально-професійної діяльності, пов’язаній із соціальною компетентністю” (авторська розробка), методика “Вимірювання комунікативної та соціальної компетентності” КОСКОМ В. Куниціної (у модифікації) [2, 48–59], опитувальник “Соціальна активність майбутніх фахівців” (авторська розробка), тест “Діагностика перцептивно-інтерактивної компетентності” (модифікований варіант М. Фетискіна) [8, 155–156].

Особистісно-рефлексивний компонент СК майбутнього СП передбачає регуляцію процесу й результату реалізації компетентності (наявність соціально значущих якостей особистості, гнучкості та автономності в спілкуванні, емоційного інтелекту, розвиненої здатності до рефлексії власної соціальної діяльності й діяльності інших). Він представлений особистісною та рефлексивною підструктурами.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Відповідно, для визначення рівня сформованості особистісної підструктури СК МСП (ступеня розвиненості соціально значимих якостей особистості (психічних й індивідуальних властивостей фахівця, що характеризують СК МСП, внутрішніх потреб у ній, здатностей) використано такі методики: тест “Діагностика перцептивно-інтерактивної компетентності” (модифікований варіант М. Фетискіна) (шкали – взаємопізнання, взаєморозуміння, взаємовплив); тест “Визначення рівня самоактуалізації особистості” (питальник “САМОАЛ”); методику “Мета-засіб-результат” (МЗР) (О. Карманов); вербальний тест “Діагностика емоційного

у ЕГ та КГ. Найнижчі результати отримано щодо когнітивно-діяльнісного й особистісно-рефлексивного компонентів, формування яких в умовах закладів вищої освіти потребує особливої уваги.

Аналіз результатів контрольного зрізу формувального етапу експерименту засвідчив, що за кількісними показниками сформованості всіх компонентів СК майбутні соціальні працівники з ЕГ вийшли з експериментального дослідження зі значно кращими результатами, у порівнянні зі студентами, котрі входили в КГ. Графічно динаміку сформованості СК МСП представлено на рис. 1 та 2.

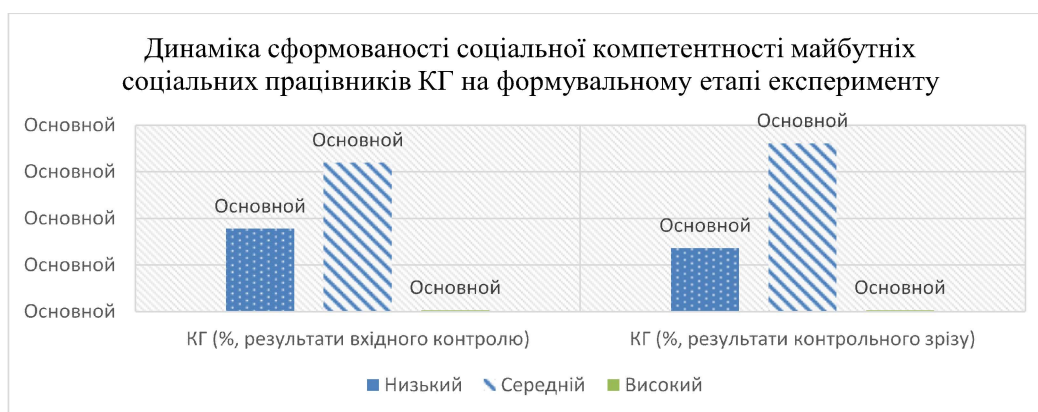

Рис. 1. Динаміка сформованості соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників КГ на формувальному етапі експерименту

інтелекту” (Н. Холл) [8]; методику “Вимірювання комунікативної та соціальної компетентності” КОСКОМ В. Н. Куниціної (у модифікації). Рівень сформованості рефлексивної підструктури ОРК СК МСП (здатність студента до рефлексії власної соціальної діяльності й діяльності інших, сформованість рефлексивності (здібності до рефлексії), рефлексивних процесів (саморозуміння та розуміння інших, самооцінювання професійної діяльності й оцінювання інших, інтерпретації, самоінтерпретації, моделювання та проєктування, самоаналізу й самооцінки та спроможності до самодіагностики й самовдосконалення) діагностовано із застосуванням діагностики рефлексивності (опитувальник А.В. Карпова) [1, 391–396], методики “Самооцінка рефлексивних умінь” (Л. Носко) [5, 156–164].

Підсумковий аналіз вихідних результатів дослідження щодо сформованості соціальної компетентності майбутніх соціальних педагогів/працівників, отриманих на констатувальному етапі педагогічного експерименту, за всіма її компонентами (мотиваційно-ціннісним, когнітивно-діяльнісним, особистісно-рефлексивним) засвідчив нерівномірність розвитку зазначених компонентів

Узагальнений аналіз сформованості СК МСП (табл. 1) дав підставу стверджувати про наявність стійкої позитивної динаміки рівня її сформованості від переважно низького та середнього до середнього й високого в експериментальній та контрольній групах.

Істотний приріст сформованості компонентів СК МСП, уключених до ЕГ на середньому рівні переконливо свідчить про стійку позитивну динаміку. Зокрема, приріст за когнітивно-діялісним компонентом становив +69 %, за особистісно-рефлексивним – +4,09 %. Сформованість мотиваційно-ціннісного компонента також мала позитивну динаміку в контексті зменшення кількості тих респондентів, у котрих зафіксовано середній рівень його сформованості, що відбувалося на тлі досить непоганих результатів діагностики на етапі вхідного зрізу та з огляду на зростання значного відсотка студентів, які досягли високого рівня сформованості зазначеного компонента. Відзначимо, що в студентів із КГ приріст був не таким значним, а приросту за високим рівнем сформованості когнітивно-діялісного та особистісно рефлексивного компонента взагалі не

**РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ
СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

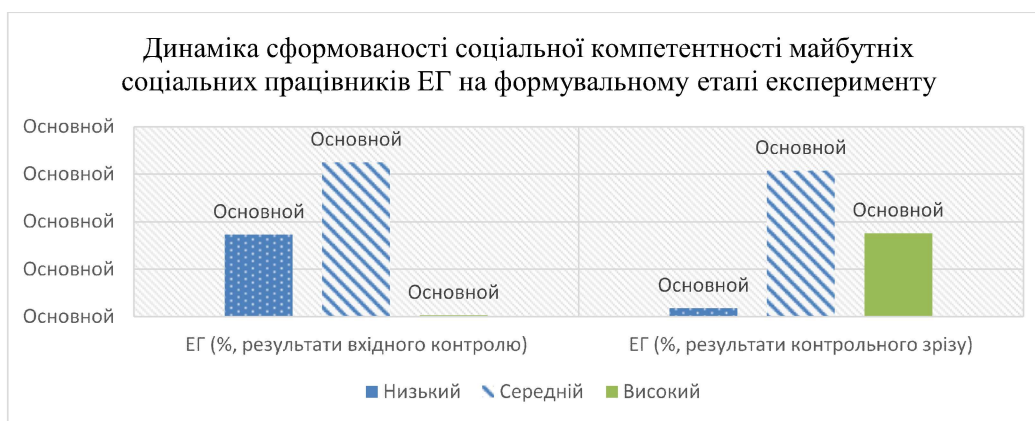

Рис. 2. Динаміка сформованості соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників ЕГ на формувальному етапі експерименту

Таблиця 1.

Приріст сформованості СК МСП на формувальному етапі дослідження, %

Група	Рівень сформованості СК	Компоненти сформованості СК								
		мотиваційно-ціннісний			когнітивно-діяльнісний			особистісно-рефлексивний		
		ВЗ	КЗ	ПР	ВЗ	КЗ	ПР	ВЗ	КЗ	ПР
КГ	Низький	6,51	6,51	0	86,98	59,76	-27,22	40,24	6,51	-33,73
	Середній	89,94	76,33	-13,61	12,43	39,64	+27,21	59,17	92,90	+33,73
	Високий	3,55	17,16	+13,61	0,59	0,59	0	0,59	0,59	0
ЕГ	Низький	7,02	1,17	-5,85	86,55	5,26	-81,26	39,77	2,34	-37,43
	Середній	90,06	53,80	-36,26	12,87	81,87	+69	59,65	63,74	+4,09
	Високий	2,92	45,03	+42,11	0,58	12,87	+12,29	0,58	33,92	+33,34

Примітка. ВЗ – вхідний зріз; КЗ – контрольний зріз; ПР – приріст.

відбулося. Істотну позитивну динаміку спостерігали в студентів ЕГ щодо зменшення кількості тих респондентів, які мають низький рівень сформованості СК.

Отже, проведене експериментальне дослідження створило передумови для якісних змін у стані сформованості компонентів (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-діяльнісного, особистісно-рефлексивного) СК МСП. Зокрема, отримано такі зміни в структурі СК студентів: зросла готовність особистості майбутнього фахівця до прояву компетентності, його здатність до соціального та професійного розвитку; сформувалися стійкі мотиваційні й ціннісні орієнтації, настановлення, які набули якісно нового змісту; сформувалася система соціальних компетенцій, зросла здатність пізнавати соціально-професійну реальність, студенти набули та накопичили досвід прояву компетентності, опанували багатство рольового репертуару

соціальної поведінки в основних сферах діяльності, стали більш активними, мобільними, ініціативними; набули досвіду регуляції процесу й результату реалізації компетентності, рефлексії власної соціальної діяльності та діяльності інших.

Висновок. Проведені вимірювання рівня сформованості СК МСП на контрольному етапі педагогічного експерименту за всіма компонентами й порівняння їх із вхідними показниками дають змогу визначити ефективність розробленої, обґрунтованої та реалізованої системи формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників. До перспектив подальших досліджень відносимо розробку науково-методичного забезпечення процесу формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпов А. В. Психологія рефлексивних

**РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ
СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

механизмов деятельности. Москва: Изд-во “Институт психологии РАН”, 2004. 424 с.

2. Куницына В. Н. Социальная компетентность и социальный интеллект: структура функции, взаимодействие. *Теоретические и прикладные вопросы психологии*/под ред. А. А. Крылова. Ч. 1. Санкт-Петербург, 1995. 160 с.

3. Малімон Л. Я., Пашкіна А. М. Гармонізація індивідуальних та групових організаційних цінностей в місцевих органах виконавчої влади: навч.-метод. посіб. Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, 2014. 136 с. С. 92–102.

4. Малкина-Пых И. Г. Психосоматика: справочник практического психолога. Москва: Изд-во Эскимо, 2005. С. 124–126.

5. Носко Л. А. Емпіричне дослідження рефлексивності студентів-психологів. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Житомир: “Вид-во ЖДУ ім. І. Франка”. Том VII. *Екологічна психологія*. 2016. Вип. 42. С. 156–164.

6. Професійний розвиток науково-педагогічних працівників у системі освіти дорослих: збірник методик і тестових діагностичних завдань/укладачі М. І. Скрипник, Я. Л. Швень. Київ: ЦППО, 2017. 105 с. С. 61–72.

7. Самойленко О. Кваліфікаційно-компетентнісний підхід до підготовки фахівців у закладах вищої освіти: європейський досвід. *Молодь і ринок*. 2019. Вип. 10 (177). С. 74–78.

8. Фетискин Н. П., Козлов В. В., Майнулов Г. М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. 2-е издание, дополненное. Москва: Психотерапия, 2009. 544 с.

9. Щербаківа І. М., Стадник Г. А. Психодіагностика професійного самовизначення особистості: навч.-метод. посіб. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка. 2012. 324 с., С. 112–117.

REFERENCES

1. Karpov, A. V. (2004). *Psikhologiya refleksivnykh mekhanizmov deyatelnosti* [The psychology of reflexive mechanisms of activity]. Moscow: Izd-vo “Institut psikhologii RAN”, 424 p. [in Russian].

2. Kunitsyna, V. N. (1995). *Sotsialnaya kompetentnost i sotsialny intellekt: struktura funktsii*,

vzaimodeystvie [Social competence and social intelligence: structure of function, interaction]. *Theoretical and applied questions of psychology*. Part. 1. Sankt-Peterburg, 160 p. [in Russian].

3. Malimon, L. Ya. & Pashkina, A. M. (2014). *Harmonizatsiia indyvidualnykh ta hrupovykh orhanizatsiinykh tsinnosti v mistsevykh orhanakh vykonavchoi vlady: navch.-metod. posib.* [Harmonization of individual and group organizational values in local executive bodies: a textbook]. Lutsk, 136 p. [in Ukrainian].

4. Malkina-Pyh, I. G. (2005). *Psihosomatika: spravochnik prakticheskogo psihologa* [Psychosomatics: a handbook of a practical psychologist]. Moscow: Izd-vo Jeskimo, pp. 124–126. [in Russian].

5. Nosko, L. A. (2016). *Empirychnе doslidzhennia refleksyvnosti studentiv-psykholohiv* [Empirical research reflexivity of students-psychologists]. *Actual Problems of Psychology. Collection of Scientific Papers of G.S.Kostiuk Institute of Psychology NAPS Ukraine*. Zhytomyr, Vol.VII. issue 42. pp. 156–164. [in Ukrainian].

6. Skrypnyk, I. & Shven, Ya. L. (2017). *Profesiyni rozvytok naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv u systemi osviti doroslykh: zbirnyk metodyk i testovykh diahnostychnykh zavdan* [Professional development of scientific and pedagogical workers in the system of adult education: a collection of methods and test diagnostic tasks]. Kyiv: CIPPO, 105 p. [in Ukrainian].

7. Samoilenko, O. (2019). *Kvalifikatsiino-kompetentnisnyi pidkhid do pidhotovky fakhivtsiv u zakladakh vyshchoi osvity: yevropeiskyi dosvid* [The qualification and competence approach to training of experts in higher education institutions: european experience]. *Youth & market*, no.10 (177). pp.74–78. [in Ukrainian].

8. Fetiskin, N. P., Kozlov, V. V. & Majnulov, G. M. (2009). *Socialno-psiologicheskaja diagnostika razvitija lichnosti i malyh grupp* [Socio-psychological diagnostics of the development of personality and small groups]. Moscow, 544 p. [in Russian].

9. Shcherbakova, I. M. & Stadnyk, H. A. (2012). *Psykhodiahnostryka profesiinoho samovyznachennia oosbystosti: navch.-metod. posib.* [Psychodiagnosics of professional self-determination of personality: a textbook]. Sumy, 324 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22.06.2020

